

مقدمه

پیامبر اکرم ﷺ در سال ۶۱۰ میلادی در غار حراء، در شمال شرقی شهر مکه، از جانب خدای متعال به وسیله جبرئیل امین به پیامبری مبعوث گردید (شراب، ۱۳۸۳، ص ۱۳۱). مسلمانان و مورخان مسلمان به اتفاق پذیرفته‌اند که پیامبر اکرم ﷺ در روزهای آغازین رسالت خود، با توجه به نزول آیات قرآن به وسیله فرشته وحی دریافت که دین اسلام منحصر به شبه جزیره عربستان و با قبایل بدوی آنجا نیست، بلکه بایستی خود را برای رسالتی عظیم آماده نموده و به دنبال ارسال و ابلاغ تعالیم اسلام به اقصی نقاط جهان باشد.

برخلاف اعتقاد مسلمانان، تعدادی از مستشرقان یهودی و مسیحی، رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ را انکار نموده و اعتقاد دارند که پیامبر اکرم ﷺ هرگز به دنبال نشر و تبلیغ دین اسلام به خارج از شبه جزیره عربستان نبوده، ایشان هرگز جهان خارج از عربستان را نمی‌شناخت. و این مورخان اسلامی بر هستند ضمن بیان این مسئله، برای آن شاخ و برگ ساخته و چهره پیامبر اکرم ﷺ را جهانی جلوه داده‌اند (وات، ۱۳۴۴، ص ۲۴۴؛ غزالی مصری، ۱۳۶۳، ص ۱۷۸-۷۹؛ آرمسترانگ، ۱۳۸۳، ص ۱۱۱). اما محققان مسلمان اعتقاد دارند که مفسران و محدثان اسلامی، نه تنها از بین آیات و روایات موثق اسلامی به رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ پی برده‌اند، بلکه آن را مستند به آیات و روایات کتب مقدس ادیان مختلف نیز می‌دانند. در این مقاله برآنیم، که منحصرًا در انجیل یوحنا رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ را جست‌وجو نموده، تا شباهت و زوایای مبهم این بحث را با توجه به منابع مختلف مورد بررسی قرار دهیم. پیش از بحث پیرامون رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ در انجیل یوحنا، بیان مطالب مختصری پیرامون انجیل و قرآن، و ضروری به نظر می‌رسد.

نگاه قرآن به انجیل و مسئله تحریف

خداوند در قرآن، مسیح ﷺ را جزء پیامبران بزرگ الهی معرفی و در آیه‌های متعدد به ستایش از وی می‌پردازد و ایشان را انسانی پاک‌طینت و مبارز می‌داند که برای نجات هموعان خود از یوغ ظالمان و جباران زمان، همواره در تلاش و تکاپو بوده است. کتاب وی را در کنار فرقانی، که بر پیامبر خاتم ﷺ نازل شده است، می‌ستاید و آن را هدایتی برای بشریت می‌داند. نه تنها ستایش و تمجید مسیح ﷺ در قرآن به فراوانی یافت می‌شود، بلکه خود مسیح نیز در جمع یاران خود به این نکته اذعان نموده است که پارقلیط (احمدی)، که در آینده به عنوان «روح راستی» قدم به عرصه جهان خواهد گذاشت، از مجد و عظمت مسیح ﷺ سخن خواهد گفت و به ستایش از ایشان خواهد پرداخت: «و چون بیاید آن پارقلیطا

پارقلیطا و رسالت جهانی او در انجیل یوحنا

ناصر جدیدی* / محمد اقبال قاضی**

چکیده

مسلمانان معتقدند که در کتب ادیان مختلف، اشاراتی مبنی بر ظهور پیامبر اکرم ﷺ و رسالت جهانی وی شده است. گوشه‌ای از این اشارات در عهدین، با وجود تحریف فراوان در اعصار مختلف، باقی مانده است. برای نمونه، در انجیل یوحنا، که بحث محوری آن رسالت جهانی پارقلیطا است، به جاودانگی دین و آیین او اشاره دارد. پارقلیطی، به اعتقاد مسلمانان برخلاف توصیه مسیح در اعصار مختلف مورد بی مهری قرار گرفته است؛ گروه‌های مختلف مسیحی، همواره سعی در تحریف داشته و هریک سعی نموده‌اند به نحوی آن را برخلاف واقعیت‌های موجود توجیه نموده، تفسیری متفاوت با شواهد و قرائنی که حاکی از رسالت جهانی پارقلیط است ارائه نمایند.

بدین ترتیب، این سؤال مطرح می‌شود که استدلال مسلمانان در برابر منکران انعکاس رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ در انجیل یوحنا چیست؟

در باب‌های ۱۴ و ۱۶ انجیل، از واژه‌ای به نام «پارقلیطا» با رسالتی جهانی سخن رفته است. محققان مسلمان معتقدند شواهد مطمئن و موثقی وجود دارد که مراد از این واژه، همان «احمدی» است که قرآن با قاطعیت تمام از ابدیت و جهان‌شمول بودن تعالیم وی سخن‌ها می‌گوید. کلیدواژه‌ها: پیامبر اکرم ﷺ، پارقلیط، مسیح، انجیل، رسالت جهانی.

* استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد

** دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ اسلام دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد

rayhan1391@yahoo.com

که من به سوی شما خواهم فرستاد، از جانب پدر، روح راستی که از جانب پدر می‌آید، او دربارهٔ من شهادت خواهد دهد» (یوحنا: ۲۶/۱۵).

در قرآن کریم، دوازده بار از انجیلی که بر مسیح ﷺ نازل شده است یاد می‌شود. قرآن در این زمینه تأکید دارد که انجیل وحی الهی است که آن را خداوند متعال بر بنده و پیامبر خود مسیح ﷺ نازل فرموده است. (آل عمران: ۳، ۴۸، ۶۵؛ مائده: ۴۶، ۴۷، ۶۶، ۶۸، ۱۱۰؛ اعراف: ۱۵۷؛ توبه: ۱۱۱؛ فتح: ۲۹).

از ستایش انجیل توسط قرآن، به‌عنوان تنها کتاب آسمانی، که از دستبرد و تحریف در امان بوده است (حجر: ۹) می‌توان پی برد کتاب مقدسی که هم‌اکنون در اختیار داریم، با انجیلی که در گذشته موجود بوده است، تفاوت شایانی دارد؛ چراکه در قسمت‌های مختلف آن، مطالبی می‌توان یافت که به حریم منزله خداوندی راهی نداشته و شأن والای وحی الهی هرگز آن را نمی‌پذیرد و وجدان‌های پاک و آگاه نیز ساحت مقدس وحی خداوندی و انبیای بزرگ الهی را مبرا از این مسائل می‌دانند (متی: ۱۹-۱۸/۱۱؛ متی: ۲۹/۲۶؛ مرقس: ۲۵/۱۴؛ لوقا: ۳-۲/۸). هرچند از برخی آیات قرآن چنین مستفاد می‌گردد که به اجمال، وحیانی بودن برخی آموزه‌های این کتاب را پذیرفته و آن را تأیید می‌نماید (شاکر، ۱۳۸۴)، اما به‌طور کلی دانشمندان مسلمان اعتقاد دارند با توجه به اینکه قرآن هیچ‌گاه انجیل را به‌صورت جمع (اناجیل) به کار نبرده است، بایستی صحبت از یک انجیل باشد و اناجیلی که هم‌اکنون در اختیار داریم، آمیزه‌ای از سخنان مسیح ﷺ و افراد دیگر است که در گذر زمان بر اثر حوادثی منجر به تحریف لفظی و معنوی در ترجمه‌های انجیل شده است (رحیم اف و قیومی، ۱۳۹۰).

در اینکه در عهد پیامبر اکرم ﷺ و در زمان بعثت ایشان، آیا اصل انجیل وجود داشته است یا خیر، اختلاف نظر وجود دارد؛ برخی معتقدند با توجه به روایاتی (سیوطی، ۱۴۲۱ق، ج ۶، ص ۱۷۸-۱۷۷)، برخی از حقیقت‌جویان مسیحی و غیرمسیحی مثل سلمان فارسی نسخه‌هایی از اصل انجیل را در اختیار داشته‌اند. در کتب امامیه نیز (کلینی، ۱۴۰۵ق، ج ۱، ص ۴۵-۴۴)، به اصل انجیل در نزد امامان اشاره شده است. (معتدی، ۱۳۸۳). از سوی دیگر برخی دانشمندان مسلمان، از جمله رحمت‌الله هندی معتقدند که انجیل اصلی در دست نیست و پیش از بعثت پیامبر اکرم ﷺ از بین رفته است. اناجیلی را که امروزه موجود است، به‌منزله کتاب تاریخی هستند که شامل روایات صحیح و کاذب می‌باشند (کیرانویی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۳۸۷). از بزرگان امامیه آیت‌الله معرفت نیز این نظریه را تأیید می‌کند (رحیم اف و قیومی، ۱۳۹۰). در همین راستا اهل بیت ﷺ نیز عهدین را تحریف‌شده می‌دانند. این مسئله را می‌توان به‌روشنی در سیره و گفتار آنان مشاهده نمود (همامی و پوراسماعیل، ۱۳۸۵). به هر حال، مفسران نیز با توجه به آیه «يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن»

مَوَاضِعِهِ» (نساء: ۴۶)، وجود هر نوع تحریف لفظی و معنوی را در کتاب‌های آسمانی، از جمله انجیل امری روشن دانسته‌اند (صابونی، ۱۳۸۳، ص ۱۳۱). پس با توجه به این مسئله، انواع تحریف لفظی، اعم از تبدیل لفظ به لفظ و زیاده و نقصان در لفظ در این کتاب اتفاق افتاده است. از جمله دانشمندانی که معتقدند این نوع تحریف صورت گرفته است، می‌توان به فخر رازی، شیخ طوسی، ابن حزم اندلسی، زمخشری، علامه بلاغی، آلوسی، بیضاوی، طبرسی، ابوالفتوح رازی، رحمت‌الله هندی، علامه طباطبائی، محدث نوری، فخرالاسلام اشاره کرد (رحیم اف و قیومی، ۱۳۹۰). اما برخلاف آنچه که بیان گردید، برخی نویسندگان اعتقاد دارند که تطبیق اناجیل امروزی با اناجیل بسیار قدیمی، نشان‌دهندهٔ عدم تغییر اناجیل امروزی است (سلیمانی، ۱۳۸۱). به نظر می‌رسد، این نظریه نمی‌تواند قابل قبول باشد؛ چراکه دلایلی بر رد آن وجود دارد: به‌عنوان نمونه دوازده آیه از انجیل مرقس وجود دارد که مورد تردید است؛ زیرا نسخه‌های بسیار قدیمی از این انجیل وجود دارد که فاقد این آیات می‌باشد، از سوی دیگر، چندین خاتمه متفاوت برای این انجیل یافت شده است و دیگر اینکه، خاتمه انجیل لوقا (۲۰: ۱۶-۹)، با دو نسخه از قدیمی‌ترین انجیل‌های دست‌نویس مربوط به قرن چهارم میلادی تطبیق ندارد. در مورد انجیل متی نیز این امر صادق است؛ زیرا نمونه‌هایی از کم و زیاد شدن مطالب انجیل متی را می‌توان در جلد یک کتاب *انیس الاعلام فی نضرة الاسلام* تألیف فخرالاسلام ملاحظه نمود (همامی و پوراسماعیل، ۱۳۸۵).

این مسئله در رسالهٔ پولس رسول که برای گروهی از مسیحیان به نام فرقه غلاطیان نوشت و گفته‌های یوحنا یوحنا یوحنا رسول نیز به‌روشنی پیداست که پس از کم و زیاد شدن کلام خدا و گفته‌های مسیح توسط افرا سودجو آنان را مورد لعن و نفرین قرار دادند (خیرخواه، ۱۳۵۵). جان الدر دانشمند مسیحی در باستان‌شناسی کتاب مقدس، با وجود آوردن توجیحات فراوان برای حل مسئله تناقض و ناسازگاری‌های موجود در مطالب اناجیل، به‌روشنی تلخی تحریف را نیز اذعان نموده است (همان). با این وجود، در لابه‌لای همان متون تحریف شده، آیات و جملات قابل تأملی وجود دارد که به‌عقیده پژوهشگران مسلمان مهر تأییدی است بر آیات قرآن که پیشگویی مسیح را مبنی بر ظهور پیامبر موعود و رسالت جهانی او بیان کرده است. مسلمانان اعتقاد دارند که منابع مختلف انجیل، با وجود تحریف فراوان، باز هم پیامبر اکرم ﷺ را مبشر پیامبر رحمت و موعودی می‌داند که پیام‌آور صلح و آزادی برای جهانیان بوده و به‌عنوان خاتم سلسله پیامبران الهی برای سعادت و کامیابی انسانیت گام به عرصه جهان خواهد گذاشت. تعالیم اسلامی وی تا قیام و قیامت جاری و ساری خواهد بود.

عهد جدید

آنچه را که به عنوان عهد جدید می‌شناسیم، متشکل از ۲۷ قسمت است که علاوه بر چهار انجیل «متی» «مرقس» «لوقا» و «یوحنا»، شامل ۲۱ رساله می‌باشد که منسوب به پولس و دیگران می‌باشد. در بین انجیل اربعه، سه انجیل اول به عنوان انجیل همه نظر شناخته می‌شوند. اما انجیل چهارم «یوحنا»، از لحاظ محتوا و ثبت حوادث متفاوت با سه انجیل مذکور می‌باشد (استرآبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۸۹).

مورخان اعتقاد دارند که انجیل، دست‌نوشته خود مسیح نیست، بلکه بعدها به وسیله افراد مختلف نوشته شده‌اند (ناس، ۱۳۸۸، ص ۵۷۶). به قولی انجیل زمانی مکتوب شدند که از «آن زمان به بعد مسیح ﷺ یک پیامبر نبود، بلکه به کلمه تبدیل شده بود و البته کلمه خدا» (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۱۹). در واقع، سخنان مسیح ﷺ با سخنان حواریون آمیخته گردید و بیشتر مطالب آن را قصه‌ها تشکیل می‌دهد و احکام بسیار اندکی در آن وجود دارد (ابن‌خلدون، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۴۴۶). خود مسیحیان اعتقاد دارند که نویسندگان کتب عهد جدید پیامبر نبوده‌اند، اما آنچه را که تحریر نموده‌اند، با الهام الهی آن را دریافت نموده‌اند (شاکر، ۱۳۸۴، ص ۷۸). نکته جالب و حائز اهمیت اینکه هیچ کدام از انجیل به زبان آرامی، یعنی زبان مادری حضرت مسیح و حواریون او نیست، بلکه تمام آنها ابتدا به زبان یونانی نوشته شده‌اند (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۲۰-۲۲۱). و انجیل مذکور بعدها به وسیله مترجمان آنها به زبان‌های دیگر از جمله عبری ترجمه شده‌اند.

در تاریخ کتابت انجیل نیز به وسیله نویسندگان آنها در بین مورخان اختلاف نظر وجود دارد. هیچ‌گاه برای تحریر آنها، تاریخ معینی ارائه نشده است. اما تقریباً برای مورخان امری مسلم است که تاریخ تألیف قدیمی‌ترین انجیل موجود از سال ۵۰ میلادی زودتر نیست. این امر موجب شده است تا اصالت و استحکام انجیل توسط منتقدان مسیحیت به چالش کشیده شود (استرآبادی، ۱۳۸۸، ص ۹). به گونه‌ای که **اینگر سال** افسر و نویسنده برجسته آمریکایی در انتقاد از عهدین در کتاب معروف خود به نام **چه کسی عهد جدید را نوشت** می‌نویسد: «اولین ذکری که از یکی از انجیل گردیده، ۱۸۰ سال بعد از مسیح بوده» است (نخعی، بی‌تا، ص ۲۵). در دوره‌های مختلف، بخصوص قرون اول مسیحیت، انجیل متعددی در بین مردم رایج بوده است که هریک از مردم بر حسب سلیقه از آن استفاده نموده‌اند. نویسنده کتاب **پیامبر موعود**، به نقل از دایرةالمعارف انگلیسی، اسامی ۲۵ مورد از آن انجیل را نام می‌برد (دریایی، ۱۳۷۶، ص ۱۲۶-۱۲۷).

هورن، یکی از مفسران بزرگ انجیل در باب دوم قسمت دوم از جلد چهارم تفسیرش در سال ۱۸۲۲ میلادی می‌نویسد:

از باب زمان تألیف انجیل، آنچه بما از مورخان قدیم کنیسه رسیده ناتمام و غیرمعین است... و پیران پیشروان

قدیم ما تصدیق و تسلیم هر نقل بی‌پا و هر روایت بی‌مستند را کردند و همان را نوشتند... و همین نقل‌های بی‌پا و روایت‌های بی‌سند دست به دست رسید از هر کاتبی بکاتبی دیگر (نخعی، بی‌تا، ۲۵).

بشارت‌های انجیل یوحنا مبنی بر رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ

آن کس است اهل بشارت که اشارت داند

نکته‌ها هست بسی محرم اسرار کجاست

(حافظ، ۱۳۸۴، ص ۴۱).

محققان مسلمان معتقدند در انجیل، اشاره‌های زیادی در باب ظهور پیامبر اکرم ﷺ و جنبه‌های گوناگون زندگی ایشان شده است. لازم به یادآوری است روشن‌ترین بشارت‌ها مبنی بر ظهور پیامبر اکرم ﷺ و رسالت جهانی ایشان را انجیل برنابا، که یکی از حواریون به نام مسیح ﷺ بوده است، ثبت کرده است. به اعتقاد دانشمندان مسلمان، انجیل برنابا، تنها انجیلی است که کمتر مورد دستبرد سودجویان قرار گرفته است؛ زیرا مطالعه انجیل مذکور در سال ۴۹۲ میلادی توسط **پاپ جلاسیوس اول** منع گردید (سبحانی، ۱۴۱۲ق، ج ۳، ص ۴۵۳؛ همای و پوراسماعیل، ۱۳۸۵). از آن پس این انجیل، مورد کم لطفی و بی‌حرمتی سردمداران کلیسا قرار گرفت. به همین دلیل لازم است از بشارت‌های این انجیل مبنی بر رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ صرف‌نظر نموده و تنها به بشارت‌های انجیل مورد احترام و وثوق اصحاب کلیسا یعنی یوحنا اکتفا نماییم.

بشارت انجیل یوحنا بر رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ

با توجه به آیه ۶ سوره صف، که بشارت مسیح را مبنی بر آمدن پیامبری با نام «احمد» بعد از وی بیان می‌کند، پژوهشگران مسلمان همواره بر آن بوده‌اند تا تحقیقاتی را در این زمینه در انجیل داشته باشند. ایشان در این زمینه، به جملاتی از انجیل یوحنا استناد می‌کنند که واژه «فارقلیط» در آن استعمال شده است. هرچند مقاله‌ای وجود دارد که به نظر می‌رسد آن تطبیق واژه «فارقلیط» در انجیل یوحنا بر «احمد» بی‌نتیجه حتی مضر می‌باشد (سلیمانی، ۱۳۸۱، ص ۵۵-۵۱). بی‌نتیجه از این جهت که این واژه در قرون ماقبل از اسلام به صورت فعلی و به معنی «روح القدس» استعمال گردیده است. نویسنده مقاله معتقد است اگر چه معنای این واژه در زبان سریانی، احمد یا محمد باشد، اما نه‌تنها به صورت قطعی، بلکه به صورت ظنی نیز نمی‌توان این مسئله را اثبات نمود؛ زیرا قرآن کریم به وجود نام پیامبر اکرم ﷺ در انجیل تصریح ندارد. این تلاش بی‌نتیجه است. نهایت امر اینکه چون این مسئله انسان را درباره قرآن به شبهه می‌اندازد مضر به نظر می‌رسد (همان).

برای روشن شدن بحث، دو نمونه از اشاره‌هایی که در آنها، رسالت جهانی **فارقلیط** از آنجا دریافت

می‌گردد، مطرح می‌شود:

۱. «اگر دوست می‌دارید مرا، پس حفظ کنید وصیت‌های مرا و من طلب می‌کنم از پدر تا بدهد به شما فارقلیطی دیگر تا باقی بماند با شما همیشه روح حقی که طاقت ندارد عالم اینکه قبول کند او را، چون که او را ندیده و نشناخته، و شما می‌شناسید او را، زیرا که او ساکن است نزد شما و او ثابت است در شما» (استرآبادی ۱۳۸۸، ج ۱۴، ص ۱۵).

البته تعبیر خداوند با کلمه «پدر»، به دلیل تحریفاتی است که بعدها در کتب مسیحیت و بالطبع در عقاید آنان ایجاد گردید. هرچند که برخی از دانشمندان، فرزند بودن عیسی برای خداوند را به شکل مجازی آن مسئله، یعنی فرزندی نعمت و محبت تفسیر نموده‌اند (ابوزهرة، ۱۳۷۳، ج ۱، ص ۴۹۴-۴۹۳). در مورد اینکه «او ساکن است نزد شما»، بایستی گفت: این کلمات نیز از تحریفات تاریخی این عبارات می‌باشد؛ زیرا اگر به متون قدیمی انجیل از جمله چاپ سال‌های ۱۸۱۶، ۱۸۲۵، ۱۸۲۸ و... نظر بیفکنیم، به جای عبارت فوق، این جمله «به نزد شما خواهد آمد» آمده است (کیرانویی، ۱۴۱۰، ج ۴، ص ۱۲۰۳).

۲. «لیکن حق را می‌گویم به شما؛ اینکه بهتر است برای شما اینکه بروم من؛ زیرا که اگر من بروم، نمی‌آید به نزد شما فارقلیط، پس اما اگر بروم، می‌فرستم او را به جانب شما پس هرگاه آمد او، پس سرزنش می‌کند عالم را برگناه و بر نیکی و بر حکم» (استرآبادی، ۱۳۸۸، ج ۱۶، ص ۸-۷).

لازم به یادآوری است در بعضی از ترجمه‌های فارسی، مثل کتاب مقدس، ترجمه فاضل خان همدانی، انجمن کتاب مقدس و... به جای واژه «فارقلیط» واژه «تسلی‌دهنده» آمده است. اما آنچه حائز اهمیت است، عبارت موجود در اصل سریانی کتاب انجیل یوحناست که در آنجا «پارقلیط» بیان شده است.

اما اصل سریانی جملات انجیل یوحنا، که کلمه پارقلیط در آنها استعمال شده است، چنین است: «وَأَنَا بَتِ طَالِبِنِ مِینِ بَبِی وَخَیْنِ پارقلیطا بَتِ بیل لُوخُونِ هَلْ أَبَد» (دریایی، ۱۳۷۶، ص ۴۱۸)؛ «لَا أَنْ سَرَسْتُوتَا بِمَرُونَ أَلُوخُونِ دِصْبَیلا قَتُوخُونِ دَانِ إِنْ لَازَنْ پارقلیطاً لَیْ أَسِی لَکَسَلُوخُونِ إِنْ إِنْ بَتِ شَادِرِنَهْ لَکَسَلُوخُونِ» (همان).

عبارات فوق، جملات باب‌های ۱۴ و ۱۶ انجیل یوحناست. به اعتقاد دانشمندان مسلمان، با وجود دستبرد فراوان، اما مشیت خداوندی بر آن بوده است که کلماتی از آن محفوظ بماند تا باز هم سندی برای ادعای قرآن، مبنی بر رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ در انجیل باشد. هرچند مترجمان انجیل بخواهند آن کلمات را مطابق میل خود ترجمه و تفسیر کنند! در همین راستا قرآن با قاطعیت از بشارت مسیح ﷺ برای پیروان خود، مبنی بر ظهور پیامبر موعودی به نام «احمد» خبر می‌دهد. «وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَ مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي

اسْمُهُ أَحْمَدٌ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ» (صف: ۶)؛ و هنگامی که عیسی پسر مریم گفت: ای فرزندان اسرائیل، من فرستاده خدا به سوی شما هستم. تورات را که پیش از من بوده تصدیق می‌کنم و به فرستاده‌ای که پس از من می‌آید و نام او «احمد» است بشارت‌گرم. پس وقتی برای آنان دلایل روشن آورد، گفتند: این سحری آشکار است».

از آن حضرت ﷺ نیز روایت شده است هنگامی که جمعی از یارانش از او خواستند درباره خودش سخنی بگویند، ایشان فرمودند: «من حاصل دعای پدرم ابراهیم ﷺ هستم؛ و همان کسی هستم که عیسی ﷺ بشارت داده است...» (ابن کثیر دمشقی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۲۷۵).

روشن است که عبارات فوق از انجیل یوحنا، به جاودانگی رسالت جهانی «پارقلیطا» اشاره دارد. نکته کلیدی عبارات فوق، همان واژه «پارقلیطا» است. شواهد و قرائن موثق و فراوانی وجود دارد که واژه «پارقلیطا» در ادوار مختلف، جهت کتمان بعضی از واقعیت‌ها مورد حمله شدید قرار گرفته است. نتیجه این کار، تخریب ساختاری کلمه و بالطبع، دگرگونی معنایی آن بوده است. به همین دلیل، امروزه این کلمه به جای «ستوده‌ترین» به روح‌القدس، تسلی‌دهنده، و غیره ترجمه و تعبیر می‌شود. حال سؤال این است که اصل کلمه چه بوده و چگونه این کلمه تغییر کرده است؟

گفتیم که اصل اناجیل به زبان یونانی کتابت شده‌اند. بسیاری از اناجیل دیگر مطابق با اصل یونانی معتبر آن ترجمه نشده‌اند؛ زیرا اصل این کلمه در زبان یونانی «پریکلیتوس» (پارقلیط) است، به معنای «ستوده‌ترین»، نه «پاراکلیتوس» (فارقلیط) به معنای «تسلی‌دهنده»؛ زیرا این کلمه بعدها به وسیله مترجمان از روی اشتباه یا عمد، تغییر پیدا نموده و آن را در زبان فرانسه به (Consolateur) و در زبان انگلیسی به (Comforter) ترجمه کردند. این هر دو به معنای «تسلی‌دهنده» می‌باشد (دریایی، ۱۳۷۶، ص ۲۱۲). و این اشتباه و یا خیانت بزرگی است که در این زمینه اتفاق افتاده است.

برخی دانشمندان غربی نیز احتمال این تغییرات عمدی را در ادوار مختلف، در عبارات مربوط به موعود مسیح را مطرح نموده‌اند (کریمی، ۱۳۸۶). گود فری هیگینز باستان‌شناس معروف انگلیسی، در کتاب Anacalypsis خود، تصریح می‌کند که این کلمه همان کلمه‌ای است که مسیح ﷺ پیامبر اکرم ﷺ را معرفی نموده و معنی آن همان محمد ﷺ می‌باشد اینکه آن را (Comporter) (تسلی‌دهنده) ترجمه کنند، خطا و اشتباه است (عامری، ۲۰۰۵، ص ۴۶).

سند شاهد این مدعا، بررسی جزء به جزء «پریکلیتوس» واژه اصلی استفاده‌شده در اصل یونانی انجیل یوحنا می‌باشد، در زبان یونانی پیشوند «peri» به معنای «خیلی، بسیار» و نیز کاربردی معادل

هر کس که اندکی یونانی بداند، خواهد گفت که واژه یونانی معادل تسلی‌دهنده و شفیع (parakalon) «پرکالون» است. اگر به کتاب مراثی (نیاحات) یرمیاہ نبی مراجعه کنید. ملاحظه خواهید کرد که واژه عبری «مناخم» یعنی «تسلی‌دهنده، دل‌داری‌دهنده، مسکن» همه جا در یونانی به پرکالون ترجمه شده است (داود، ۱۳۶۱، ص ۳۳).

از سوی دیگر فارقلیط را که کلمه‌ای است سریانی، برخی از نویسندگان آن را مشتق از کلمه «فاران» به معنی مکه و «القلیط» به معنی «حامد و احمد و...» می‌دانند (صالح، بی‌تا، ص ۲۰۳). علامه مجلسی در بحارالانوار نیز کلمه «فارقلیط» را مترادف «محمد» و «احمد» در زبان عربی دانسته، می‌نویسد: «معناها الذی یذکره الناس بالخیر و یحمدونه. و هو مرادف لمحمد و احمد» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۵، ص ۱۷۸).

از نکات جالب توجه و شگفت‌انگیز این اسم، این است که در هیچ‌یک از آثار یونانی، شخصی که اسم او «پریکلیت» به معنای «احمد» باشد، وجود ندارد. از روی دیگر، در بین عرب‌ها نیز کسی نمی‌توان پیدا کرد که قبل از پیامبر اکرم ﷺ به این اسم مسمی بوده باشد (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۳۹). قطعاً این به این دلیل است که این مسئله در آینده بهانه و دستاویزی برای بهانه‌جویان قرار نگیرد. اما این مسئله در تاریخ به اثبات رسیده که پیامبر اکرم ﷺ را از دوران طفولیت، با دو نام صدا می‌زدند: یکی از آن دو، محمد و دیگری، احمد بوده است. اسم اول را جدش عبدالمطلب و دومی را مادرش آمنه برای او انتخاب کرده بود (حلبی، ۱۴۰۰ق، ج ۱، ص ۱۲۸). از خود پیامبر اکرم ﷺ نیز حدیثی روایت شده که یکی از نام‌های خود را احمد می‌داند: «قال رسول الله ﷺ لی خمسة أسماء: أنا محمد، وأنا أحمد، وأنا الماحی الذی یمحو الله بی الکفر، وأنا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی، و أنا العاقب» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۶، ص ۱۲۹).

در نهایت، اگر از تغییراتی که اربابان کلیسا بر این کلمه یونانی به‌وجود آورده‌اند صرف‌نظر کنیم، نمی‌توان بسیاری از حقایق تاریخی را انکار کرد. حتی کلمه «پاراکلیتوس» به معنای تسلی‌دهنده را به‌جای «پریکلیتوس» به معنای احمد، پذیریم، باز هم این سؤال مطرح است که چه کسی می‌تواند پس از مسیح بیاید تا مصداق واقعی بشارت او باشد و تعالیمش مرهم و تسلاهی دل‌های شکسته جهانیان از جور و بی‌عدالتی زمان باشد؟ «و او چون بیاید جهانیان را به گناه و صدق و انصاف ملزم خواهد ساخت» (یوحنا: ۹/۱۶).

دلایل رد تعبیر «پارقلیطا» به «روح‌القدس»

مفسران انجیل اعتقاد دارند که منظور از «پارقلیطای» در انجیل، همان «روح‌القدس» است. بشارت

پسوند‌های «- تر، - ترین» در فارسی دارد. کلمه (kieos) نیز به معنای ستایش، حمد، شکوه و جلال می‌باشد. بنابراین این کلمه به معنای ستوده‌ترین، باشکوه‌ترین و ارجمندترین می‌باشد که دقیقاً معادل کلمه «احمد» یا «محمد» در زبان عربی است (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۳۸-۲۳۹). شاهد این مدعا می‌تواند نسخه عبری انجیل «علزعویر» باشد که از روی نسخه یونانی قدیمی (سال ۱۶۲۴م) ترجمه گردیده است. این انجیل به‌جای «پاراقلیط» «پاراکلیتوس» به معنای «تسلی‌دهنده» (ترجمه امروزی)، کلمه پرقلیط (پریکلیتوس) به معنای «احمد» ذکر نموده است (دریایی، ۱۳۷۶، ص ۲۰۰). ابن‌هشام متوفی ۲۱۸ق سیره‌نویس معروف نیز با آگاهی از متون کهن کلمه «برقلیطس» (پریکلیتوس) را معادل کلمه «محمد» می‌داند (ابن‌هشام، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۱۵۱). از سوی دیگر، مؤلف کتاب تاریخ‌گزیده که کتاب تاریخی خود را بیش از هفتصد سال پیش تحریر نموده، معتقد است که نام پیامبر اکرم ﷺ در زیور داود نیز فارقلیطا درج شده است (مستوفی، ۱۳۶۴، ص ۱۶۷). در همین زمینه نویسنده کتاب شرف‌النبی (متوفی ۴۰۶ق)، زمانی که اسامی پیامبران الهی را بیان می‌کند، تأکید می‌کند که مسیح ﷺ پیامبر اکرم ﷺ را «فارقلیط» نامیده است (واعظ خرگوشی، ۱۳۶۱، ص ۱۰۶-۱۰۷). از خود پیامبر اکرم ﷺ نیز روایت شده است که خود آن حضرت متذکر می‌شود که نام وی در انجیل «البارقلیط» بیان شده است (حلبی، ۱۴۰۰ق، ج ۱، ص ۳۵۳). در دایرةالمعارف بزرگ فرانسه، که به دست مستشرقین تدوین شده است، عبارات مهمی در تأیید این مطالب به‌چشم می‌خورد که بسیار مهم است:

محمد مؤسس دین اسلام و فرستاده خدا و خاتم پیامبران است. کلمه «محمد» به معنی بسیار حمد شده است، و از ریشه «حمد» که به معنی تجلیل و تمجید است، مشتق گردیده، و بر اثر تصادف عجیب، نام دیگری که آن هم از ریشه «حمد» است و مرادف لفظ محمد می‌باشد، یعنی «احمد» ذکر شده که احتمال قوی می‌رود، مسیحیان عربستان، آن لفظ را به‌جای «فارقلیط» به کار می‌بردند. احمد یعنی بسیار ستوده‌شده و بسیار مجلل، ترجمه لفظ «پیرکلنوس» است که اشتبهاً لفظ «پاراکلتوس» را جای آن گذاردند، به این ترتیب نویسندگان مذهبی مسلمان مکرر گوشزد کرده‌اند که مراد از این لفظ، بشارت ظهور پیامبر اکرم است. قرآن مجید نیز آشکارا در آیه شگفت‌انگیز سوره صف به این موضوع اشاره می‌کند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۳، ص ۲۴، ص ۷۶).

کارل‌ولینو مستشرق معروف ایتالیایی نیز معنی این کلمه را «حمد زیاد» می‌داند که بر کلمه «احمد» مورد اشاره سوره صف تطبیق می‌کند (طهطاوی، ۱۳۹۸ق، ص ۸۹۳).

پروفیسور عبد‌الاحد داود در کتاب محمد در تورات و انجیل اشاره می‌کند که کلمه «فاراقلیط» به معنای «تسلی‌دهنده» نیست، بلکه کلمه‌ای است ساختگی. این کلمه اصلاً در زبان یونانی کلاسیک وجود ندارد. ایشان با قاطعیت می‌نویسد:

۱. در حدود سال ۱۵۶ میلادی، شخصی به نام مونتائوس در «می زیبا» ظهور کرد که به مخالفت با کلیسا برخاست. او دنیاپرستی روزافزون مسیحیان و خودکامی اسقف‌ها را تقبیح کرد. وی مژده می‌داد که ملکوت آسمان نزدیک است. مردم زیادی در اطراف او جمع شدند و او را فارقلیط نامیدند (دورانت، ۱۳۴۱، ج ۳، ص ۲۵۳).

۲. در سال ۱۷۷ میلادی در آسیای صغیر، منتس که فردی مرتاض بود، ادعای رسالت نمود و اعلام کرد که من همان فارقلیطی هستم که مسیح او را بشارت داده است. به دنبال ادعای وی کار به جایی رسید که تعداد زیادی، از او پیروی کرده و او را همراهی نمودند (رشیدرضا، ۱۹۹۰، ج ۹، ص ۲۳۹).

۳. در زمان پادشاهی ساسانیان، فردی به نام «مانی» ظهور کرد. وی بعد از آنکه ادعای پیامبری نمود، پیروانش وی را فارقلیط نامیدند. همان فارقلیطی که مسیح وعده آن را داده بود (معودی، ۱۳۶۵، ص ۱۲۴).

۴. ابن‌العبری مورخ پرکار قرن هفتم هجری نیز از ظهور فردی به نام مونتائوس خبر می‌دهد که در آسیای صغیر ادعا نمود که همان فارقلیطی است که مسیح وعده آن را داده است (ابن‌العبری، ۱۳۷۷، ص ۹۷).

علاوه بر این، در تاریخ مسئله انتظار «پیامبر موعود» در فاصله زمانی عروج مسیح و تولد پیامبر اکرم ﷺ از جانب گروه‌های مختلف مردم در گوشه و کنار دنیا، نیز امری روشن و آشکار است. برای محققان مسلمان، به دلیل کثرت بیان این مسئله به وسیله مورخان قدیم، تبدیل به امری بدیهی شده است. از آن جمله، انتظار یهودیان و مسیحیان شبه‌جزیره عربستان برای ظهور پیامبر موعود، در آن سرزمین است که بتواند آنها را از وضعیت پریشانی که در برخورد با مشرکان بدان دچار شده بودند، رهایی بخشد. در منابع قدیم به این مسئله اذعان شده است که دانشمندان مسیحی از زمان این حادثه بزرگ نیز اطلاع داشتند و حتی اطلاعات آنان نسبت به قوم عرب در زمینه بعثت پیامبر اکرم ﷺ کامل تر بوده است (بیهقی، ۱۳۶۱، ج ۱، ص ۲۱۸). در همین زمینه ابونعیم نیز روایتی از ابن‌عباس نقل نموده که ایشان اسامی پیامبر اکرم ﷺ را در کتب و متون قدیمی نقل می‌کند. از جمله آن اسامی «فارقلیط» است (صالحی شامی، ۱۴۱۴ق، ج ۱، ص ۴۵۱).

برای نمونه، در ذیل تنها به نمونه‌هایی از آن شواهد تاریخی مبنی بر آگاهی نخبگان مسیحی از چنین امری، که به تواتر در کتب تاریخی ثبت و ضبط شده، اشاره می‌کنیم. قطعاً آگاهی آنان از ظهور پیامبری با این ویژگی‌ها، به دلیل بشارت مکرر پیامبر آنها در کتاب مقدس بوده است.

۱. یکی از شواهد تاریخی مبنی بر ظهور پیامبر خاتم و اطلاع خبرگان نصارا از آن ظهور، حکایت سلمان فارسی و سفر دور و پرماجرایی او از «جی» در اصفهان به شام، موصل، نصیبین و عموریه، به

مسیح ﷺ صرفاً جهت ظهور ایشان بوده است، نه شخص دیگری. اما دانشمندان مسلمان به هیچ وجه این عقیده را نمی‌پذیرند، معتقدند شواهد و قرائن موثقی در باطل بودن نظریه آنها وجود دارد:

۱. تا اوایل قرن چهارم میلادی (سال ۳۲۵م)، که شورای نقیه برگزار گردید، مفهوم «روح‌القدس» نزد مسیحیان آنچنان متعالی نبود که از آن تعریفی ارائه گردد تا اینکه در سال ۳۸۶ میلادی در شورای کلیسا که در قسطنطنیه تشکیل گردید، روح‌القدس به عنوان ضلع سوم کیش مسیحیت در ردیف پدر و پسر قرار گرفت (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۳۰).

۲. مهر و محبتی که مسیح ﷺ به رخ امت خود می‌کشد، حاکی از این است که ممکن است عدّه‌ای از آنها از فرمانش مبنی بر اطاعت شخص مورد اشاره سرپیچی کنند. لذا او از طریق تحریک عواطف می‌خواهد آنها را به این امر وا دارد. در حالی که اگر منظور مسیح ﷺ روح‌القدس بود، هرگز نیاز به چنین زمینه‌سازی نبود؛ زیرا طبیعت روح‌القدس چنان است که پس از نزول می‌تواند در قلب‌ها نفوذ کند و بر آنان تأثیر بگذارد. بنابراین اینچنین تبلیغ می‌تواند برای پیامبر موعودی باشد که مقبولیت او نیاز به زمینه‌سازی دارد (دریایی، ۱۳۷۶، ص ۱۱۹).

۳. از تعبیر پارقلیطا به روح‌القدس، می‌توان نتیجه گرفت که نبوت مسیح به مخاطره می‌افتد؛ زیرا در جملات فوق، آمدن روح‌القدس مشروط به رفتن مسیح ﷺ می‌باشد. در نتیجه، در توجیه آن، اشکال اساسی به وجود می‌آید و می‌تواند این سؤال مطرح شود که آیا در زمان رسالت مسیح، فرشته حامل وحی خداوندی (روح‌القدس) بر وی نازل نشده است تا دستورات الهی را به او ابلاغ نماید؟! (فخرالاسلام، ۱۳۵۱، ج ۲، ص ۱۴).

۴. کلمه «دیگر»، که به همراه «پارقلیط» مورد خطاب مسیح ﷺ است، بیانگر ظهور پیامبر دیگری است، نه روح‌القدس دیگر؛ چراکه کلمه «دیگر» نمی‌تواند برای روح‌القدس درست باشد؛ زیرا روح‌القدس متعدد نیست و او در هر زمان، تنها یکی می‌تواند باشد (سبحانی، ۱۳۶۱، ص ۱۲۰). هر چند برخی از دانشمندان مسلمان، کلمه «دیگر» را در جملات فوق زائد می‌دانند و آن را ناشی از دخالت دست‌های مرموزی می‌دانند که انجیل را مورد دستبرد قرار داده‌اند (داود، ۱۳۶۱، ص ۲۳۳-۲۳۴).

شواهد تاریخی رد تعبیر «پارقلیطا» به «روح‌القدس»

در طول تاریخ، افرادی بوده‌اند که با اطلاع از «پارقلیط» و ویژگی‌های آن، به وسیله خودشان و یا پیروان آنها پارقلیط نامیده شده‌اند. از شواهد تاریخی ذیل می‌توان نتیجه گرفت که پارقلیطی، که مردم در اعصار مختلف منتظر ظهور آن بوده‌اند، روح‌القدس نبوده، بلکه از جنس خود آنها (بشر) بوده است.

قصده یافتن حقایق و بالاخره، مواجه شدن او با دانشمند و زاهد مسیحی و توصیه اکید ایشان برای پیدا کردن پیامبر موعود با ویژگی‌های منحصر به فرد، است. این مسئله در منابع تاریخی به تواتر به ثبت رسیده است (ابن سعد، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۶۵-۷۱).

۲. پیامبر اکرم ﷺ در خردسالی در سفر تجاری *ابوطالب* به شام، در معیت و ملازم ایشان بودند. بعد از آنکه کاروان تجاری آنها به منطقه‌ای از شام رسید، در کنار صومعه‌ای توقف نمودند. در آنجا راهبی مسیحی، که مردی دانشمند و اهل علم بود، زندگی می‌کرد. ایشان کاروان *ابوطالب* را برخلاف کاروان‌های دیگر مورد نفقه قرار داد و برای آنها غذایی مهیا نمود؛ چون راهب مسیحی که بحیرا نام داشت، پیامبر اکرم ﷺ را در آنجا دید، در او خیره شد و صفات پیامبر آخرالزمان را، که در انجیل دیده بود، در او یافت.

بحیرای راهب برای اطمینان بیشتر، سؤالاتی را در همان راستا از پیامبر اکرم ﷺ و ابوطالب ﷺ نیز مطرح نمود. چون پاسخ آنان را موافق آنچه را که در کتب خود خوانده بود یافت، بلافاصله به عظمت و رسالت جهانی پیامبر اکرم ﷺ در آینده اذعان نمود و به *ابوطالب* برای مراقبت بیشتر از آن کودک خردسال توصیه‌هایی نمود.

طبری به نقل از هشام بن محمد می‌نویسد: چون بحیرای راهب پیامبر اکرم ﷺ را دید، دست او را گرفت و گفت: «این سرور جهانیان است، این فرستاده پروردگار جهانیان است، این را خدا به‌عنوان رحمت جهانیان برمی‌انگیزد» (طبری، ۱۳۷۵، ج ۳، ص ۸۲۹-۸۳۰). مؤلف کتاب *تاریخنامه طبری* نیز در بخش «قصه بحیرای راهب» می‌نویسد: بحیرای راهب زمانی که پیامبر اکرم ﷺ را دید، او را شناخت و از بشارت‌های انبیای سابق در کتب خود مبنی بر نشانی‌های او سخن گفت و هیجانات و علایق درونی خود را چنین ابراز داشت: «این بهترین همه خلق است بر زمین و پیغامبر خدای است و صفت این اندر همه کتب پیشین و نام و حالش پدید است و مرا هفتاد سال است و چندین گاه است تا پیغامبری او همی چشم دارم» (بلعمی، ۱۳۷۸، ج ۲، ص ۷۵۶-۷۵۷).

۳. در دوران جوانی، زمانی که پیامبر اکرم ﷺ به قصد فروش کالاهای تجاری خدیجه و در پی سفارش عمویش *ابوطالب* ﷺ به شام سفر نمودند، در بین راه در منطقه‌ای از شام به نام «بصری»، به قصد استراحت فرود آمدند. پیامبر اکرم ﷺ به همراه میسره غلام خدیجه در زیر درختی و در کنار صومعه راهبی با عنوان نسطور به استراحت مشغول شدند. ناگاه آن راهب با بصیرت، پیامبر اکرم ﷺ را شناخت و سؤالاتی از میسره جویا شد. وی در همانجا اعتراف نمود که ایشان ستاره درخشانی دارد و آخرین

پیامبر الهی خواهد بود. این گونه آرزو نمود: «ای کاش من تا هنگامی که که او برانگیخته می‌شود، زنده باشم و او را درک کنم» (ابن سعد، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۴۴).

۴. از *ابن عباس* روایت شده است، زمانی که *جارودین عبدالله* به همراه بزرگان قبیله *عبدالقیس* به محضر پیامبر اکرم ﷺ رسیدند و در آنجا تسلیم دین اسلام شدند، *جارود* که بر دین مسیح بود، به حقانیت پیامبر اکرم ﷺ اذعان نمود و تأکید کرد که اوصاف آن حضرت را در انجیل دیده است (بیهقی، ۱۳۶۱، ص ۲۳۹-۲۴۰).

۵. زمانی که نامه پیامبر اکرم ﷺ به *هرقل* پادشاه روم داده شد. *هرقل* برای اطمینان از رسالت پیامبر اکرم ﷺ، تحقیقاتی را در مورد ایشان نمودند. بعد از آنکه *هرقل* اطمینان حاصل نمود که «فرستنده نامه»، همان پیامبر موعود است که در انجیل بدان اشاره شده است، در جمع «*بطریقان*» چنین گفت: «به خدا این همان پیامبری است که ما انتظار او را می‌بریم و در کتاب‌های خویش می‌یابیم، بیایید پیرو او شویم و تصدیقش کنیم و دنیا و آخرت ما به سلامت ماند» (طبری، ۱۳۷۵، ج ۳، ص ۱۱۳۷).

هرچند هرقل در نهایت از هجوم *بطریقان*، که به قصد جانس یورش بردند، به هراس افتاد و از پذیرش دین اسلام امتناع ورزید، اما آنچه که در این ماجرا حائز اهمیت است، اذعان *هرقل* به بشارت‌های موجود در کتب سابق مسیحیت می‌باشد. ایشان در پی آگاهی از خصوصیات پیامبر موعود در آن کتب، قصد تسلیم شدن در مقابل اسلام را داشت.

هرقل بعد از آنکه از هجوم *بطریقان* آسوده‌خاطر شد، *دحیه بن خلیفه کلبی* سفیر پیامبر اکرم ﷺ را به نزد *ضغاطر* اسقف معروف مسیحی، که سخنش در بین مسیحیان فوق‌العاده نافذ بود، فرستاد. سفیر پیامبر اکرم ﷺ در آنجا حکایت اسلام و نامه پیامبر اکرم ﷺ را که برای *هرقل* نوشته بود، برای *ضغاطر* تعریف نمود. *ضغاطر*، که فردی عالم و آشنا به کتب مسیحیت بود، درباره پیامبر اکرم ﷺ چنین گفت: «صاحبک، والله نبی مرسل، نعرفه فی صفته و نجده فی کتابنا باسمه» (ابن‌الاثیر، ۱۴۰۹، ج ۲، ص ۴۳۸)؛ به خدا رفیق تو نبی مرسل است، و ما او را به صفت می‌شناسیم و اسم او را در کتاب‌های خویش می‌یابیم.

ابن‌اثیر به نقل از *ابن‌اسحاق* به اسلام *ضغاطر* نیز اشاره می‌کرد، و می‌نویسد: *ضغاطر* در کنیسه مسیحیان حاضر شد و جمع آنها را مورد خطاب قرار داد و چنین گفت: «یا معشرالروم، إنه قد جاءنا کتاب أحمد، يدعوننا فيه إلى الله، وإنی أشهد أن لا إله الا الله و أشهد أن أحمد رسول الله» (همان)؛ ای گروه رومیان، نامه‌ای از احمد آمده که ما را به سوی خدا دعوت می‌کند و من شهادت می‌دهم که خدایی جز خدای یگانه نیست و احمد بنده و فرستاده اوست.

هرچند این اظهارات زمینه قتل او را فراهم نمود و عده‌ای او را به قتل رساندند.
۵. سند مهم دیگری که در این زمینه وجود دارد، اینکه، در هیچ‌یک از متون تاریخی به ثبت نرسیده است. زمانی که پیامبر اکرم ﷺ در شبه‌جزیره عربستان ادعای رسالت نمود، مسیحیان آنجا در مقابل آیات قرآن، که ذکر ویژگی‌ها و حتی نام پیامبر اکرم ﷺ را در انجیل متذکر می‌شود، به پا خیزند و آن را انکار کنند. قطعاً اگر چنین امری برای آنان میسر بود و این اسم را با ویژگی‌های خاصش در کتب مقدس خود ندیده بودند، این مسئله را دستاویزی برای مشاجرات خود و انکار رسالت پیامبر اکرم ﷺ قرار می‌دادند.

منابع تاریخی نیز از آگاهی مسیحیان شبه‌جزیره عربستان از این امر و کتمان ویژگی‌های پیامبر موعود در انجیل، به‌وسیله آنان در صدر اسلام خبر می‌دهد که نمونه‌ای از آن اعتراف سهل غلام عتیبه است.
سهل بر دین مسیح بود و به دلیل یتیم بودن تحت سرپرستی عمویش قرار داشت و در خانه او زندگی می‌کرد. او می‌گوید: روزی در خانه عمویم بودم، از قضا انجیل او را برداشتم و شروع به خواندن آن نمودم. در انجیل مذکور به صفحه‌ای دست یافتم که خواندن آن سخت و دشوار بود. هنگامی که دقت بیشتر نمودم، متوجه شدم که بر روی جملاتی از آن، روکشی نهاده‌اند. روکش را از روی آن جملات برداشتم، ناگهان اوصاف محمد ﷺ، که عمویم آن را کتمان نموده بود، مشاهده نمودم. اوصافی بدین شرح: «لاقصیر و لاطولیل، أبيض، ذو صفیرین بین کتفیه خاتم، یكثر الاحتباء، و لا یقبل الصدقه، و یركب الحمار و البعیر، و یحتلب الشاه، و یلبس قمیصا مرقوعا، و هو من ذریه إسماعیل اسمہ أحمد» (ابن جوزی، ۱۹۹۲، ج ۲، ص ۲۵۷)؛ نه کوتاه قد است و نه قامتی بلند دارد. سپیده‌رنگ و دارای دو گیسوی به هم بافته است، میان شانه‌هایش مهر نبوت است، معمولاً به هنگام نشستن زانو در بغل می‌گیرد، صدقه قبول نمی‌کند، بر خر و شتر سوار می‌شود و بز و میش می‌دوشد و پیراهن وصله‌دار می‌پوشد و از فرزندان اسماعیل و نام او احمد است.

سهل می‌گوید: در حال خواندن آن صفات بودم که عمویم سر رسید. هنگامی که متوجه موضوع گردید مرا کتک زد و گفت: تو چه کار داری با باز کردن این ورقه؟ گفتم: در این ورقه صفات احمد نبی ﷺ آمده است. عمویش گفت: ولی او هنوز نیامده است!

فرجام سخن

مطالعه سرگذشت اناجیل در طی ادوار مختلف و نگاه مختصری به محتوای آن، حاکی از ادغام تعالیم الهی مسیح ﷺ با بسیاری از گفته‌های سودجویان در طول تاریخ است. سودجویانی که در سایه حمایت کلیسا همواره در پی آن بوده‌اند که اهداف و خواسته‌های خود را آرمانی جلوه داده و بسیاری از حقایق مستشرقان دوست و دشمن، ابعاد مختلف آیین و تعالیم وی جنبه جهانی دارد و شایسته تقدیر.
مژده رحمت برساند سروش
لطف الهی بکند کار خویش
(حافظ، ۱۳۸۴، ص ۳۰۶)

در بین اناجیل اربعه، انجیل یوحنا، ویژگی‌های «شخصی» را بیان می‌کند که نشانه‌هایی از ابدیت و جهان‌شمولی آیین و تعالیم او در آینده، به‌روشنی به چشم می‌خورد شخصی که با لفظ «پارقلیطا» در آنجا از آن یاد می‌شود، شواهد متعددی وجود دارد که ویژگی‌های آن با ویژگی‌های همان «احمد» موجود در آیات ۶ سوره صف مطابقت دارد. احمدی که همواره خبرگان روشن‌ضمیر مسیحی، با اطلاع از منابع انجیل، ظهور او را بشارت داده‌اند؛ بشارتی که در سال ۶۱۰ میلادی به منصفه ظهور رسید و پیامبر اکرم ﷺ به‌عنوان خاتم پیامبران در شبه‌جزیره عربستان مبعوث گردید که به اعتراف بسیاری از مستشرقان دوست و دشمن، ابعاد مختلف آیین و تعالیم وی جنبه جهانی دارد و شایسته تقدیر.

- ابن الجوزی، عبدالرحمن، (۱۹۹۲)، *المنتظم فی تاریخ الامم والملوک*، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- ابن العبری، ابوالفرج (۱۳۷۷)، *تاریخ مختصرالدول*، عبدالمحمد آیتی، تهران، علمی فرهنگی.
- ابن خلدون، عبدالرحمن (۱۳۳۳)، *العبر تاریخ بن خلدون*، ترجمه عبدالمحمد آیتی، بی جا، مؤسسه مطالعات فرهنگی.
- ابن سعد، محمد، (۱۳۷۴)، *طبقات الکبری*، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران، فرهنگ و اندیشه.
- ابن عبدالله، صالح (بی تا)، *نصرة النعمین فی مکارم اخلاق الرسول الکریم*، ط.الرابعة، جده، دارالوسيلة للنشر و التوزیع.
- ابن هشام، عبدالملک (۱۳۷۵)، *زندگانی محمد پیامبر اسلام*، ترجمه سیدهاشم رسولی، چ پنجم، تهران، کتابچی.
- ابوزهره، محمد (۱۳۷۳)، *خاتم پیامبران*، حسین صابری، مشهد، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی.
- استرآبادی، میرزا مهدی خان (۱۳۸۸)، *انجیل نادرشاهی*، ترجمه رسول جعفریان، تهران، علم.
- آرمسترانگ، کارن (۱۳۸۳)، *زندگانی نامه پیامبر اسلام محمد*، ترجمه کیانوش حشمتی، تهران، حکمت.
- بلعمی، ابوعلی (۱۳۷۸)، *تاریخنامه طبری*، ترجمه محمد روشن، چ دوم، تهران، سروش.
- بیهقی، ابوبکر (۱۳۶۱)، *دلائل النبوة*، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران، علمی فرهنگی.
- حافظ، شمس الدین محمد، (۱۳۸۴)، *دیوان حافظ*، منوچهر علی پور، تهران، تیرگان.
- حلبی، علی بن برهان الدین (۱۴۰۰ق)، *السیرة الحلبیة فی سیرة الامین المامون*، بیروت، دارالمعرفة.
- خیر خواه، کامل، «درس هایی از مکتب اسلام»، *تحریف انجیل*، (۱۳۵۵)، ش ۱۰، ص ۴۴-۴۷.
- داود، عبدالاحد (۱۳۶۱)، *محمد در تورات و انجیل*، ترجمه فضل الله نیک آیین، تهران، نو.
- دریایی، محمدرسول، (۱۳۷۶)، *پیامبر موعود در تورات و انجیل*، تهران، بنیاد فرهنگی امام مهدی علیه السلام.
- دمشقی (۱۴۰۷ق)، *البدایة و النهایة*، بیروت، دارالفکر.
- دورانت، ویل، *تاریخ تمدن (قیصر و مسیح)*، ترجمه علی اصغر سروش، تهران، نیویورک، اقبال باهمکاری فرانکلین.
- رحیم اف، افضل الدین و قیومی، محمد باقر «نگاهی به مسئله تحریف کتاب مقدس از دیدگاه دانشمندان اسلامی» (۱۳۹۰)، *طلوع*، ش ۳۸، ص ۶۹-۹۲.
- رشیدرضا، محمد (۱۹۹۰)، *المنار*، بی جا، هیئة المصریة العامة للکتاب.
- سبحانی، جعفر (۱۳۶۱)، *احمد موعود در انجیل*، قم، توحید.
- _____ (۱۴۱۲ق)، *الالهیات علی هدی الکتاب و السنة و العقل*، قم، مرکز العالمی للدراسات الاسلامیة.
- سلیمانی، عبدالرحیم، «قرآن کریم و بشارت های پیامبران» (۱۳۸۱)، *هفت آسمان*، ش ۱۶، ص ۴۷-۶۲.
- السیوطی، جلال الدین، ۱۴۲۱ق، *الدر الثمور فی التفسیر المأثور*، بیروت، داراحیاء التراث العربیة.
- شاکر، محمدکاظم «انجیل با دو قرائت» (۱۳۸۴)، *پژوهش های فلسفی و کلامی*، ش ۲۴، ص ۷۴-۹۰.
- شراب، محمدحسن (۱۳۸۳)، *فرهنگ اعلام جغرافیایی - تاریخی در حدیث و سیره نبوی*، ترجمه حمیدرضا شیخی، تهران، مشعر.
- صابونی، محمدعلی (۱۳۸۳)، *ترجمه فارسی صفوه التفاسیر*، ترجمه محمدظاهر حسینی، تهران، احسان.
- الصالحی شامی، محمدبن یوسف (۱۴۱۴)، *سبل الهدی و الرشاد فی سیرة خیرالعباد*، عادل احمد عبدال موجود و علی محمد معوض، بیروت، دارالکتب العلمیة.

- طبری، محمدبن جریر (۱۳۷۵)، *تاریخ طبری*، ابوالقاسم پاینده، چ پنجم، تهران، اساطیر.
- طهطاوی، محمد عزت، *روح الحق فی انجیل یوحنا و هل هو النبی محمد*، (۱۳۹۸ق).
- عامری، سامی (۲۰۰۵)، *محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فی الکتب المقدسة*، قاهره، مرکز التنویر الاسلامی.
- غزالی مصری، محمد (۱۳۶۳)، *محاکمه «گلذزبیر صهیونیست» صدر بلاغی*، بی جا، حسینیه ارشاد.
- فخرالاسلام، محمدصادق (۱۳۵۱)، *انیس الاعلام فی نصره الاسلام*، سیدعبدالرحیم خلخالی، اول، بی جا، کتابفروشی حیدری.
- کریمی، مصطفی، «محمد موعود پیامبران و با نشانه های الهی فراوان» (۱۳۸۶)، *تحقیقات اسلامی*، ش ۶۳، ص ۶۶-۱۱.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۴۰۵ق، *الاصول من الکافی*، بیروت، دارالضواء.
- کیرانوی رحمت الله، محمد (۱۴۱۰ق)، *اظهارالحق*، محمد احمد محمد، الرياض، الرئاسة العامة.
- المجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، *بحارالانوار*، ط.الثانیة، بیروت، مؤسسه الوفاء.
- مستوفی، حمدالله (۱۳۶۴)، *تاریخ گزیده*، ترجمه عبدالحسین نوایی، چ سوم، تهران، امیرکبیر.
- مسعودی، ابوالحسن (۱۳۶۵)، *التنبیه و الاشراف*، ترجمه ابوالقاسم پاینده، چ دوم، تهران، علمی فرهنگی.
- معتدی، منصور، «کشف انجیل های نجع حمادی و بازنگری در اناجیل مسیحیت» (۱۳۸۳)، *مطالعات اسلامی*، ش ۶۵-۶۶، ص ۲۵۱-۲۶۴.
- مکارم شیرازی، ناصر و دیگران (۱۳۷۳)، *تفسیر نمونه*، چ هجدهم، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- ناس، جان بایر (۱۳۸۷)، *تاریخ جامع ادیان*، علی اصغر حکمت، چ هجدهم، تهران، علمی و فرهنگی.
- نحعی، فرهنگ (بی تا)، اسلام از نظر تورات و انجیل، بی جا، کتابفروشی باستان.
- النسائی، احمد بن شعیب، ۱۴۱۱ق، *سنن النسائی الکبری*، دارالکتب العلمیه، بیروت.
- وات، و. مونتگمری (۱۳۴۴)، *محمد پیامبر و سیاستمدار*، ترجمه اسماعیل والی زاده، تهران، کتابفروشی اسلامیة.
- واعظی خرگوشی، ابوسعید (۱۳۶۱)، *شرف النبی*، ترجمه محمد روشن، تهران، بابک.
- همامی، عباس و احسان پوراسماعیل، «رویکرد اسلام به عهد جدید» (۱۳۸۵-۸۶)، *صحیفه مبین*، ش ۳۹، ص ۴۸-۶۱.